

Zdenka Mahajová

ZATMENIE

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Zdenka Mahajová

ZATMENIE

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Copyright © Zdenka Mahajová, 2009
Cover design © Anna Chovanová, 2009
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsst@stonline.sk, <http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Úradu vlády SR

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Zdenka Mahajová: Zatmenie
Zodpovedný redaktor Roman Kaliský-Hronský
Obálka Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač AZ Print
Prvé vydanie

ISBN 978-80-8061-343-3

POĎAKOVANIE

Ďakujem pánovi Dušanovi Čaplovičovi. Za usmernenie a skontaktovanie s tými, ktorí ma posunuli bližšie k vydaniu tejto knihy.

Ďakujem pánovi Drahoslavovi Machalovi za nekonečné porozumenie a trpezlivosť, s akou mi pomáhal.

Ďakujem pánovi Jánovi Beňovi. Za jeho čas, ochotu a pre mňa nesmierne dôležité, pochopenie môjho diela.

Ďakujem pánovi Romanovi Michelkovi a všetkým z Vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov, ktorí sa na vzniku mojej knihy akokoľvek podieľali.

Ďakujem svojím trom deťom. Za možnosť odovzdať im niečo zo seba. Ďakujem im za toleranciu, s akou prijímali moje nie vždy správne rozhodnutia. Ďakujem im za nesmierne obohatenie môjho života.

Mimoriadne ďakujem svojej dcére Mirke. Len ona vie za čo...

Ďakujem všetkým, ktorí ma podporovali, fandili mi a dôverovali.

Ďakujem tým, ktorí ma v mojom živote poctili svojou prítomnosťou a umožnili mi prežívanie a spoznávanie seba a života.

Ďakujem tým, od ktorých som sa dokázala odpútať. Za možnosť prejavíť svoju odvahu, silu a slabosť.

Ďakujem životu za poctu prežívať svoje dni v rómskej koži.

Ďakujem za odpustenie všetkým, ktorých sa negatívne dotkne niečo v mojej knihe.

Ďakujem svojej drahej matke a súrodencom. Len oni vedia za čo...

Ďakujem všetkým, ktorí mi poskytli pomoc, radu, kritiku, svoj čas.

Ďakujem za odvahu a vytrvalosť, ktorú som mohla písaním tejto knihy prejavíť.

*Príbeh je inšpirovaný skutočnosťou.
Pre ucelené literárne podanie boli udalosti
a osoby pozmenené, aby sa vystupňovala
dramaticnosť príbehu.
Akákoľvek podobnosť s príbehmi iných žijúcich ľudí
je náhodná.*

Píše sa rok 1999. Je koniec leta. Kristína leží v nemocničnej izbe. V bielej posteli jej od rána v hlave víri množstvo myšlienok. Asi to bude tým, že má zrazu tak veľa času. Počasie pripomína pokročilú jeseň, nie koniec leta. Ešte prednedávnom bolo tak horúco, až sa zdalo, že leto bude trvať veľmi dlho.

Išli do Maďarska. 11. augusta 1999 bolo v tejto krajine ako v jednej z mála pozorovateľné úplné zatmenie Slnka. Vyšli večer, deň predtým. Kristína a Emil. Napriek obavám z veľkej premávky, na cestách sa iba kde-tu objavilo auto. Prechod cez hranice bol vybavený takmer bez čakania. Skoro v každých novinách bolo presne zmapované kde, kedy a ako to bude vyzeráť. Aj oni si našli podľa mapy správny smer, vytýčili miesto, kde si oddýchnu do rána. Bolo už naozaj veľmi neskoro, čomu zodpovedal aj stupeň ich únavy.

„Emil, pozri, aká nádherná obloha!“ zvolala Kristína a s úžasom hľadela na hviezdy nad sebou.

„Fantázia, akoby Mliečna dráha visela sto metrov nad nami!“ povedal a odbehol do kufra auta. Potom začal rozkladať perfektný astronomický ďalekohľad.

„To sme tak dobre vybavení?“ No to už Emil pozeral cez ďalekohľad na oblohu, ktorá naozaj ešte nikdy nemohla byť krajšia, ako povedala Kristína.

„Poď,“ potisol ju bližšie.

„Čo to je? Takto? To by mi nikdy nenapadlo. To sú hviezdy? Veď sú akoby mliečne, priehľadné, akoby jemne hranaté! Takto vyzerajú hviezdy?“ smiala sa s údivom Kristína. Obracala objektív, krútila sa okolo, prevrpená, s úžasom a v dobrej nálade. Veď zasa uvidela niečo po prvý raz v živote.

Ráno sa pohli k vytýčenému cieľu, ktorý sa im podarilo dosiahnuť asi hodinu pred veľkou udalosťou. Bolo to veľké pole. Rozsiahly lán už pokoseného obilia, hneď pri ceste. Jediný tieň poskytovalo pár

stromov. Niekoľko áut z rôznych krajín stálo na poli už pred nimi a ďalšie stále prichádzali. Ľudia hovoriaci rôznymi jazykmi boli evidentne rozrušení a chystali sa na pozorovanie. Emil vytiahol svoju výbavu. Kristína mala iba zväračské sklíčko. Keď to dali dokopy, bolo to dobré.

„Urobme to takto, pozri...“ a už vyrezávala do tvrdého papiera die-ru podľa objektívu, aby mohli odrazom na papieri pod ďalekohľadom sledovať ten jedinečný úkaz.

„Výborne, to je geniálny nápad!“ S radosťou jej pomáhal.

Začalo sa to. Asi o dve minúty skôr ako predpovedali vedci, začalo čosi čierne nakusovať Slnko. Cez zväračské sklíčko to bolo vidieť úplne detailne. A v odraze na papieri? Zvláštne. Na bielom papieri rozprestretom pod ďalekohľadom sa jasne trblietala žiarivá slnečná guľa, na kúštiku nakusnutá. Potom to bolo vidieť viac a viac. Mladý muž hovoriaci po anglicky sa zastavil pri nich a spýtal sa Emila, či si to môže vyfotografovať. Prehodili spolu pár viet. Medzitým sa to isté zopakovalo niekoľkokrát. Istý Holanďan zavolať aj svojich spoločníkov a spoločne s uznaním obdivovali geniálny nápad. Emil hovoril plynule po anglicky i po nemecky a počas filmovania digitálnou kamerou si s cudzincami vymieňali názory. Na odraze už bol iba jasný rohlíček. Nastalo šero... Ale také, akési iné. Také ešte nebolo. Zvláštne.

Na strnisku sa dialo čosi zaujímavé. Inokedy by to asi ani nemohli vidieť. Pri pohľade na zem museli zastať a prizrieť sa bližšie. Chrobáky, chrobáčky, mravce a všelijaká háveď ozlomkrky hľadali nejaký rýchly úkryt. Zdvihol sa vietor. Bolo chladno. Šero bolo výraznejšie. Vtáky stíchli.

Každý stál blízko svojho auta. Nikto sa s nikým nerozprával. Všetci pozerali na oblohu. Cez ochranné okuliare, cez sklíčka, cez diskety. A potom už pozerali na oblohu bez ochrany. Slnko bolo celé zatmené. Koróna sa dala pozorovať voľným okom. Miesto jasnej žiarivej oslepujúcej gule na oblohe, bola guľa čierna. Okolo nej bola jasná kontúra a guľa vrhala pred sebou do priestoru tmu. Na oblohe boli jasne vidieť hviezdy, no obzor bol tiež jasný.

Kristína mala veľmi zvláštny pocit. Ten pocit proste prišiel. Zrazu

a celkom nečakane. Náhle si uvedomila, aká je vlastne malá. Nič nemôže, nič nezastaví, nič neprivolá. Do očí sa jej tisli slzy.

„Nie sú tu ani moje deti, nie je tu ani manžel, ktorý zomrel pred šesnástimi rokmi, ani mama, ktorá zomrela pred rokom, ani brat a sestra, ktorí zomreli takí mladí. Nie je tu ani Samko...“

Emil ležal na zemi a filmoval tú zvláštnosť, čo sa diala na nebi. Tisíc bleskov vyrazilo spod koróny, keď Mesiace podľa predpovedí poslúchol a začal Slnku prenechávať jeho kraľovanie.

„Emil, videli sme to! Všetko bolo nádherné!“

„Áno bolo,“ odpovedal a objal ju s úsmevom.

„Dúfam, že sa mi to podarilo tak, ako treba. Dúfam, že z toho niečo bude.“

„Bude, bude! Prečo by nebolo? Emil, máš radosť? Slnko vyšlo, vyšlo!“

„Mám radosť,“ s úsmevom odpovedal. Emil je jej priateľ, vlastne jediný priateľ, skutočný. A ona je jeho najlepšia priateľka. Boli tam spolu, videli úplné zatmenie. Cesta naspäť domov bola únavná, bolo horúco. Kristína a Emil málo spali a aj jedlo, čo mali so sebou, bolo skromné.

Samko pripravil výbornú večeru. Čakal, kedy sa vrátia.

„Tak čo, aké to bolo?“ pýtal sa hneď pri dverách. Vystískal Kristínu, privítal Emila, svojho brata.

„Nádherné, divné, neopakovateľné...“ rozplývala sa Kristína, hľadela mu do očí, obracala k sebe Samkovu tvár a rozprávala. Všetko. Trhane, nesúvisle sypala zo seba dojmy z toho, čo videla, objímajúc pritom svoju najmladšiu dcéru Miriam. Emil sa usmieval, majúc očividne radosť z toho, aký to bol pre Kristínu zážitok. A ona rozprávala...

„Som rada, že som išla a videla to. Som rada, že si ma tam zobral,“ obrátila sa na Emila, pribehla k nemu, objala ho a pobožkala.

„Ďakujem ti.“

„Ja ňakujem tebe, sám by som tam nešiel, a bola by to škoda,“ odpovedal.

„Škoda, že ste neboli s nami.“ Samko i Miriam im dali za pravdu.

Večera aj atmosféra bola výborná. Keď sa pobrali spať, Kristína

v Samkovom objatí mu ešte dlho rozprávala všetko do detailu od chvíle, keď sa s ním rozlúčila, až kým sa vrátila domov. Cítila sa po dlhej dobe dobre. Bola skoro šťastná. Nie skoro, naozaj bola šťastná a po dlhej dobe dobre spala. „Slnko vyšlo...“

Kristína nespávala ani v nemocnici. Keď si ľahla do postele, myšlienky zaujali jej myseľ natoľko, že spánok neprichádzal. Cez deň lekári, sestry a ruch na oddelení popretrhali pochody, čo jej vírili v hlave, no v noci, keď bol relatívny klud, nemohla sa zbaviť ťažoby, čo ju zaplavovala a umárala, a tak vlastne neupadala do slastného spánku. Bola unavená, cítila sa zle. Nemocničné prostredie ju ubíjalo. No tak, ako vždy, musí to zvládnuť.

POROVNÁVANIE

(1)

Kedy sa to vlastne začalo? A čo sa vlastne začalo? Nebolo jej dané do vienka už pri narodení, že musí zvládnuť viac bolesti, trápenia, súženia? Dobre sa učila, no strednú školu nedokončila. Matka jej jedného dňa povedala:

„Na budúci mesiac ti už nemôžem dať peniaze. Nemôžem ňu držať na škole. Musíš sa osamostatniť.“

Otec ich opustil a matka sama, pri všetkej námahe, nedokázala deťom zabezpečiť to, čo by chcela. Bolo ich päť.

Kristína sa vydala. Adam ju opustil, keď čakala druhé dieťa. Jednoducho ju opustil. Odišiel a nechcel niešť zodpovednosť za rodinu. Nenakopilo sa medzi nimi veľa zla, ani nič neprekonateľného. Adam sa túlal. Niekedy neprišiel domov aj štyri dni.

„Keď to takto pôjde ďalej, môžeš ísť,“ povedala Adamovi a on išiel. Neverila vlastným očiam. Juraj mal päť rokov a Kristína čakala ďalšie dieťa. Bola v štvrtom mesiaci tehotenstva. Rozchod prebehol veľmi pokojne. V decembri sa jej narodila dcéra Lenka. Bola drobná a chorľavá. Vyžadovala veľkú a neustálu starostlivosť. Často ležala v nemocnici. Zápal priedušiek a pľúc sa nedali zvládnuť doma. Lenka bola slabučká a priebehy chorôb boli u nej ťažké a zdĺhavé.

V tom čase sa objavil v jej živote muž, ktorého poznala už predtým. Martin bol tiež chorý. Spoznali sa pred niekoľkými rokmi. On sa liečil na cukrovku, ona na obličky. Martin bol vzhľadný muž. Štíhly, vysoký, s jemným výzorom. Bol sčítaný a kultivovaný, príjemný spoločník. Ich vzťah sa začal až keď sa párkrát náhodou stretli. Kristína s kočíkom a malým Jurajom, Martin sám so svojimi myšlienkami. Veľa sa spolu rozprávali a on jej povedal o svojej chorobe. Veľmi ho trápilo, ako mu zmenila život, ako sa to prejavilo na jeho existencii. Býval s matkou, ktorá bola veľmi starostlivá, až puntičkárska. No Martin chcel niečo iné.

Rád by mal partnerku, seberoavného človeka, s ktorým by zdieľal radosť i starosť, plánoval budúcnosť, proste človeka, s ktorým by žil. Zblížil sa s Kristínou, mal naozaj rád jej deti. Až so zbožnou úctou sledoval Kristínu, ako sa stará o Lenku a Juraja. Deti boli mimoriadne krásne. Juraj mal nádhernú tváričku, jemné ale husté vlnité vlasy. Každý si ho musel všimnúť. Bol už vtedy inteligentný, ale krásne detský. Martin ho mal skutočne rád. Ba čo viac, často ho brával so sebou na ihrisko, na prechádzky, či na posiedky u kamarátov. Juraj si vždy priniesol sladkosti a malé darčeky. Bolo vidieť, že tí dvaja sú spolu radi a Martin s radosťou hovorieval, že je na malého hrdý. Lenku zbožňoval. Rád ju kúpaval, hrával sa s ňou a venoval jej veľa času. Mal ho dosť. Lekár ho navrhol na invaliditu a Martin čakal na posudkovú komisiu. Bol síce zamestnaný, ale momentálne už niekoľko mesiacov práceneschopný. Kristína bola na materskej dovolenke. Chýbali jej peniaze. Zúfalo jej chýbali peniaze. Adam jej neprispieval, absolútne sa nezaujímal, čo sa deje. Kristína ho často videla v spoločnosti iných žien. Nakoniec musela na súd podať žiadosť o určenie výživného.

Martin trávil stále viac času s Kristínou a deťmi. Zvykli si na seba. On oceňoval jej starostlivosť a skromnosť. Obdivoval ju. Bola krásna, príjemná, veselá a vtipná. Rada rozprávala aj počúvala. Vedela vyčariť atmosféru, v ktorej je človeku príjemne. Tešila sa z maličkostí, bola skromná a šikovná. Aj z mála uvarila chutný obed či večeru, ušila čosi sebe aj deťom, skoro vždy mala dobrú náladu. A to napriek tomu, že sa s ňou život nemaznal. Rozhodli sa, že budú spolu. Martinova matka si Kristínu tiež obľúbila, dokonca aj deti. Nikdy nezabudla pre ne niečo priniesť, čo Kristína veľmi oceňovala. Často ich navštevovala a keďže vedela v akej sú finančnej tiesni, pomáhala ako vedela. Bola úprimná, syna mala rada a rešpektovala jeho rozhodnutie žiť s Kristínou a jej deťmi. Najmenej dvakrát do mesiaca ich pozývala k sebe do neďalekej dediny, aby i takto prispela troškou do mlyna. Kristína ju mala naozaj rada, vážila si ju a brala si z nej príklad. Martinova matka to videla a jej vzťah s Kristínou sa prehľboval. Svojim známym a dokonca aj vzdialenej rodine predstavovala malú Lenku ako Martinovu dcéru.

Najväčším problémom bola finančná situácia. Martin ešte stále nemal doriešenú invaliditu, a príspevok v materstve bol veľmi nízky. Pomáhali si ako vedeli, obaja sa snažili, nikto nikomu nič nevyčítal.

„Vezmi si ma Kristína,“ povedal Martin v jedno nedefné odpoľudnie, keď Lenka spala a Juraj sa vonku hral s deťmi. Sedeli vedľa seba, rozprávali sa a rozoberali tak trochu aj svoj vzájomný vzťah.

„Podaj mi ruku,“ začal.

„Pomôžem ti kráčať,“ dodala Kristína. Nesmiali sa, hľadeli si do očí a obom sa im akosi zarosili. „Viem o sebe všetko, vieš o mojej chorobe a ja viem, aké máš starosti. Mám ťa rád, obdivujem ťa a neviem si nikoho iného ani lepšieho predstaviť. Vezmi si ma, a urobme to rýchlo.“

„Tak som si na teba zvykla, aj deti. Bez teba by som bola veľmi sama. Tvoja mama nám veľmi pomáha, neviem, ako by som to zvládla bez vás. Kráčať mi pomáhaš, a ja ti ruku rada podám. A keď ju poďaš ty mne, pomôžem ja tebe.“ Hľadeli si do tvárí, jemne ju pobožkal a privinul k sebe.

Martin bol milý, jemný a veľmi, veľmi vďačný. Jej, Kristíne, ktorá mala dve deti, žiadne peniaze, problémy a starosti. Mal ju rád. Veľmi ju mal rád. Ale mal aj svoju chorobu. Keď mal štrnásť rokov, ochorel na hepatitídu. Asi o šesť rokov začal veľmi chudnúť. Žiadnu potravu v sebe neudržel. Mal veľké problémy so zažívaním. Predtým hrával aktívne futbal. Bol dobrý. Mal aj niekoľko ocenení, no musel to nechať. Ale neodišiel z ihriska úplne. Po niekoľkých školeniach a kurzoch začal robiť rozhodcu. Bavilo ho to. Jeho choroba sa však zhoršovala. Raz na ihrisku omdlel. Po mnohých vyšetreniach v nemocnici znela diagnóza: ťažký diabetes mellitus.

Vyštudoval strednú školu s chemickým zameraním. Nemohol už pracovať v takom prostredí, a takisto musel prestať so športom. Pravidelná strava, trikrát denne inzulín. On. Človek plný elánu a chuti do života.

„Veď aj tie hnačky mu ustali. Už ho netrápili tak často. Omdlel. No a? Ešte nikto neomdlel? Bolo tak teplo, málo jedol a ešte menej pil. To sa môže stať každému... Na inzulín sa vykašle, diétu držať nebude, veď mu chutí všetko a cíti sa celkom fajn. Len občas je akýsi slab-

ší. Pár dní si oddýchne a bude v poriadku,“ hovorila jeho matka. No toto jeho rozhodnutie nebolo správne a po čase to pochopil aj on sám. Zhoršil sa mu zdravotný stav, problémy s trávením zvládala ťažko. Pridružili sa poruchy obličiek, a tiež sa mu zhoršil zrak. Práceschopný bol už dlho, ale nikdy žiadnemu z lekárov nepovedal o tom, čo ho ako mladého muža trápilo najviac. Začal mať problémy s potenciou. Nevedel príčinu. A čas utekal. Keď spoznal Kristínu, už vôbec nebol schopný pohlavného styku.

Bol rád, že sa zoberú, že bude mať rodinu, manželku a deti. Mal ich rád. Čo na tom, že neboli jeho. Nie je predsa otcom ten, kto deti splodí, ale ten, kto ich vychová. Kto je pri nich, keď urobia prvý krok, kto sa teší z prvého zúbka, kto ich drží za ruku, keď sú choré, a vždy pri nich stojí. A Martin pri nich chcel stáť.

„Podaj mi ruku, pomôžem ti kráčať. Pomôž mi Kristína a ja urobím všetko, čo budem môcť, aby si bola spokojná.“

Keď oznámili rodičom, že sa chcú zobrať, Martinova matka bola veľmi rada. Vedela, aký je Martin osamelý a ako sa zmenil, keď do jeho života vstúpila táto žena.

„Gratulujem vám a som potešená, že ste sa takto rozhodli.“ Oboch ich objala.

Ale Kristínina matka nebola spokojná. Práve naopak. Nesúhlasila s týmto manželstvom, lebo mala rada svoju dcéru a vedela, že život s tak ťažko chorým človekom nebude ľahký. Nesúhlasila, a otvorene sa k tomu priznala. Vedela, že život jej dcéry bol už i tak komplikovaný a nechcela, aby sa jej skomplikoval ešte viac.

No 23. septembra 1978 si Martin a Kristína povedali svoje áno. Kristínina matka na svadbu prišla. Objala dcéru a cez slzy jej zažela veľa šťastia a trpezlivosti. Poprosila Boha, aby stál pri nej. Aj Martina objala a pri pohľade do jeho očí povedala: „Viem, že nie si zlý, ja predsa proti tebe nič nemám.“

Hostina bola u Martinovej matky. Keď auto priviezlo novomanželov s deťmi, svedkami a Kristíninou matkou, čakalo na nich pár známych, Martinových kamarátov a Martinova sestra s rodinou. Bolo to krásne a nakoniec sa malá hostina zmenila na veľkolepú slávnosť.

Keď sa vrátili domov do malého bytu, obaja cítili, že neha

a spolupatričnosť je to, čo ich vedie k tomu, aby si boli stále nablízku. Nehádali sa ani predtým, no po uzavretí manželstva akoby obaja cítili ešte väčšiu zodpovednosť jeden za druhého. Martin pomáhal v domácnosti a s deťmi ako vedel. Bol už na čiastočnom invalidnom dôchodku a od októbra Kristína začala pracovať. Aj Martin sa zamestnal, no iba na šesť hodín denne. Kristína pracovala vo firme na opravu elektrospotrebičov ako administratívna pracovníčka.

Len malá Lenka im robila starosti. Bola chorá, často musela zostať doma a Kristína s Martinom sa pri nej striedali. Bolo to zložitejšie, lebo Kristína mala nevyhovujúcu pracovnú dobu, a keď nakoniec lekárka odporučila, aby malá nebola v kolektíve, musela z opravovne odísť. Mrzelo ju to, lebo pracovala v dobrom kolektíve, a práca ju bavila. Naučila sa niečo nové, a musela to ukončiť. Na odbore pracovných síl mestského úradu jej povedali, že potrebujú pracovnú silu v školskej jedálni. To bolo jediné miesto, kde sa pracovalo na jednu smenu a iba do pätnástej hodiny. Keď tam prišla, v kancelárii ju privítala veľmi príjemná žena a hneď sa dohodli. Tak začala teda pracovať v obrovskej kuchyni, kde sa pripravovalo jedlo asi pre šesťsto stravníkov. Martin pracoval popoludní, takže dopoludnia sa o Lenku staral on, a keď sa vrátila Kristína, odchádzal do práce. Dovtedy urobil, čo bolo treba. Juraja vychystal do školy, venoval sa dievčatku, ktorému sa začalo dariť lepšie. A obe deti ho nazývali otcom.

Martin bol šťastný, no jeho zdravotný stav sa zhoršoval. Často bol práceneschopný, a nakoniec musel zo zdravotných dôvodov odísť z telovýchovnej jednoty, kde pracoval v športovej hale ako inštruktor. Nemohol nájsť nič iné, preto sa snažil všemožne pomáhať doma. Kristína mala v kuchyni ťažkú prácu, bola drobná a krehká, no ničomu sa nevyhýbala. Chcela sa všetko naučiť, tempo bolo rýchle a ona nezaostávala. Bývala unavená, ale do práce chodila rada. No napriek tomu, bolo toho na ňu dosť. Práve preto bola rada, že sa Martin tak stará o domácnosť. Často si dal roztriediť bielizeň a kým sa vrátila, mal vyprané. Dokonca zaváral na zimu ovocie, keď sa mu podarilo na tržnici niečo výhodne kúpiť. Každý deň čakal Kristínu pred budovou, kde pracovala, aj s Lenkou a Jurajom, ktorého vyzdvihol už predtým.

Puding či nátierku už mal pre deti pripravené, a kávu pre svoju ženu varil, kým ona pomáhala Lenke s prezliekaním. Aj keď mali málo peňazí, neľutovala, že si ho zobrala. Bol k nej taký pozorný, milý a láskavý, tak veľmi sa snažil a harmónia bola taká hmatateľná, že jej to ani nenapadlo. A deti? Ani jej nenapadlo, že nie sú jeho. A to isté cítil aj on. Chodil Jurajovi na schôdzky ZRPŠ. S malou chodil denne na prechádzky pred obedom. Často ich všetkých brával ku svojim príbuzným a známym.

Žili aj spoločenským životom. Martinova matka rada večer deti postrážila a oni dvaja chodili do spoločnosti, keď trávili víkend u nej na dedine. Martin bol hrdý na svoju manželku, rád s ňou chodil medzi ľuďmi. Bola naozaj pekná, atraktívna, a muži neskrývali svoj obdiv voči nej. Všetko, čo si obliekla, jej dobre sedelo, a aj keď toho nemala veľa, vedela skombinovať oblečenie tak, že vyzeralo na nej perfektne. Vedel, že sa Kristína mužom páči a občas sa zamýšľal nad tým, ako by to bolo, keby sa s niektorým z nich zblížila. Nechcel to, ale preto, že s ňou nemohol prežívať plnohodnotný partnerský vzťah, občas ho táto myšlienka prenasledovala. Na parkete išla z rúk do rúk, rada a dobre tancovala, a okrem toho bola veľmi milá a spoločenská. Mali veľa spoločných známych a priateľov, no naozaj nikdy nevidel nič, čo by v ňom vzbudilo nepokoj.

Mal ju rád. Tak veľmi ju mal rád. A ten jeho problém ho trápil viac a viac. Začal pociťovať zlosť. „Prečo on?“ Trápil sa. Napriek tomu, že sa Kristína o neho starala, varila mu diétne jedlá, píchala mu inzulín, každý večer mu pripravovala kúpeľ na nohy, na ktorých sa mu v poslednej dobe vytvorili rany, nebol jeho zdravotný stav dobrý. Niekedy sa cítil fajn aj niekoľko mesiacov, no potom bol slabý, boleli ho nohy a ramená. Začal byť nervózny a niekedy z ničoho nič zareagoval tak, že to nechápal ani on sám.

„Martin, čo je s tebou? Veď sám sebe škodíš, keď sa rozčuľuješ. Predtým si si zapálil občas, a teraz chodíš na balkón každú chvíľu. Daj pozor. Veď vieš, že nie si zdravý.“

„Čo mi to pripomínaš? Viem to aj bez tvojich rečí. Staraj sa o seba!“

„Ako to rozprávaš? Sám si hovoril, ako ľutuješ, že si to podcenil

a nechal chorobu rozvinúť sa. Nesnaž sa ešte prehlbovať svoje problémy.“

„Radšej som mal skapať hneď. Ako to žijem? A ty? Veď ty nie si normálna. Uvedom si to. Ktorá žena by takto žila?“

„Martin prestaň! Dohodli sme sa, že sa o tom nebudeme rozprávať. Čo nám to prinesie?“

„Čo? Možno to, že mi povieš konečne pravdu!“

„Akú pravdu?“

„Takú, že so mnou žiješ z ľútosti, že nechceš impotentu, že chceš muža, alebo že nejakého máš!“

„Čo to hovoríš? Ja som spokojná, záleží mi na tebe. Nikoho nechcem a nikoho ani nemám.“

„Dokedy? Povedz mi dokedy. Nebodaj chceš povedať, že to so mnou vydržíš takto až do konca? Nebuď smiešna. To je hlúposť.“

„Nie je to hlúposť. Sme spolu už tri roky a skoro pol roka kým sme sa zobrali. A ty vieš dobre, že nikdy som ti ani nenaznačila, že mi niečo chýba. Spamätaj sa! Koľko párov spolu ani nehovorí, nevážia si jeden druhého, nepomáhajú si, bijú sa, a ty chceš povedať, že je ich vzťah hodnotnejší len preto, že sa taký muž potom zvalí na ženu? To nemyslíš vážne!“

„Myslím to vážne. Veď si živá! Neverím, že netúžiš po tom, aby si mala muža aj v posteli.“

„Martin, zbytočne trápiš seba aj mňa.“

„Teraz si sa priznala.“

„Čo som priznala?“

„Že sa trápiš!“

„Panebože, nedá sa s tebou rozprávať!“

„Sama si to povedala, že ňu trápim.“

„Myslela som, týmto rozhovorom!“

„Neklam, nájdi si chlapa, nájdi si niekoho, kto ňu urobí šťastnou. Takto nemôžeš žiť. A ja tiež nie. Čakať, kedy to urobíš. Urob to hneď!“

„Martin, prosím ňu, už dosť!“ Buchla dverami a pustila si televíziu. Bola tam milostná scéna. Angelika a Nicolas. Kristína sa rozplakala. Martin odišiel. Vrátil sa neskoro v noci.

„Odpusť mi. Nechcem ťa stratiť. Necítim sa dobre, som frustrovaný a nervózny.“

„Už to nikdy nezopakuj. Prosím ťa, už nikdy. Je mi s tebou dobre. Mal by si sa dať vyšetriť a preliečiť sa.“

„Áno, možno sa budem cítiť lepšie.“ Objal ženu a hladil ju po vlasoch. Ona sa k nemu pritúlila a bola rada, že sa dohodli.

Martinovi museli zmeniť liečbu. Dávky inzulínu mu zvýšili, preliečili obličky, ktorých funkcia bola znížená. Po prepustení z nemocnice sa cítil lepšie. Cítil sa lepšie aj preto, že Kristína ho počas mesačnej hospitalizácie denne v nemocnici navštevovala a spríjemňovala mu pobyt. Rozprávala mu o všetkom, čo prežívala s deťmi, v práci, a čo sa udialo v okolí. Naozaj ju nechcel stratiť. Chcel pre ňu toho toľko urobiť.

„Čo keby som si našla ešte ďalšiu prácu?“ opýtala sa ho raz, keď si aj s deťmi zašli na prechádzku do lesa. Juraj akosi zo všetkého vyrástol, Lenka mala ísť na liečenie a potrebovala tiež doplniť šatník. Okrem toho dostali väčší byt, vlastne iba ten svoj vymenili za väčší. Boli radi, ten ich byt bol naozaj malý.

„Prosím ťa a kedy by si to stihla?“

„Večer. Čítala som na tej krčme u nás na sídlisku inzerát. Príjmu tam upratovačku. Je to len pár krokov a prácu zvládneme spolu.“

„A ty by si to chcela robiť?“

„Chcela – nechcela. Ale peniaze potrebujeme a vieš, že aj keď veľmi usilovne hľadáš zamestnanie, nedarí sa ti to. A tam by si mi mohol pomáhať. O deviatej večer tam končí prevádzka. Keď sa do toho pustíme dvaja, za chvíľu to máme hotové. A ešte sa aj dosť vyspím. Budeme to mať namiesto televízie!“ Zasmiala sa.

„No, možno máš aj trochu pravdu. Môžeme to robiť spolu a prilepiť si. Uvidíme, ako nám to pôjde.“

Začali hneď, ako si Kristína vybavila potrebné formality. Uložili deti spať, spoločne upratali po večeri, nachystali všetko na ráno a o 20:30 odchádzali z domu. O dve až tri hodiny sa vracali naspäť. Susedka mala kľúč od ich bytu a vždy bola skontrolovať deti. Práca bola nepríjemná. Bola to putika a osadenstvo hostí nebolo prvo triedne. Najprv bolo treba poutierať schody. Potom vysypať popolní-

ky. Martin hneď vykladal stoličky, Kristína umývala podlahu. Potom sa pobrala do kuchynky, kde bola hŕba špinavých šálok od kávy a čaju. Martin vykladal rohože z výčapu, aby mohol dať aj ten do poriadku. Patrilo k tomu aj WC, čo robil výhradne on. Ona už dávala dole stoličky zo stolov. Zvykli si na túto prácu, aj keď to nebolo práve najpríjemnejšie trávenie večerov. Ale peniaze, ktoré takto zarobili, im padli vhod. Veď ich tak potrebovali. Martinova matka im síce pomohla aj finančne keď získali väčší byt, ale aj tak museli robiť maximum, aby to ako tak šlo. A robili.

Bol rok 1980 a Kristína zarábala 1400 Kčs. Martin dostával 600 Kčs čiastočného invalidného dôchodku a na deti od Adama dostávala 700 Kčs. Takto teda spoločne riešili svoje problémy. Žili skromne. Dokonca si ušetrili pár korún na dovolenku. Nie však pri mori. Iba takú, pri priehrade, neďaleko bydliska. Na chate, ktorú si prenajali. A boli spokojní. Našli si nových priateľov, jedna rodina žila dokonca v tom istom meste ako oni, a mali rovnako starú dcéru ako Lenka. Luda síce nebola Kristíne sympatická, čosi jej na nej vadilo, ale bola veľmi milá k Lenke, a aj jej dcéra si s ňou rozumela. Naopak Peter, Ludin manžel, urobil na Kristínu ten najlepší dojem. Spriatelili sa a začali sa navštevovať aj po návrate z dovolenky. Luda nosila deťom malé darčeky v podobe sladkostí a drobných hračiek. Často si po krátkej dobe brávala Lenku, keď išli autom na nejaký výlet. Trvala na tom, aj keď Kristína to nie vždy považovala za vhodné. Ale aj Peter si malú obľúbil, a Petra, ich dcéra, si s Lenkou rozumela stále viac.

Luda pochádzala z Moravy. Brávala si Lenku aj tam. Nikto proti tomu nič nemal. Petra sa mala s kým hrať a Kristínu trochu odbremeniť. Občas Luda priviezla aj trochu ovocia či zeleniny, čo tiež pomohlo skromnej domácnosti. Kristína začala Lude dôverovať a obľúbila si ju. Vadilo jej len to, ako zaobchádza so svojím manželom. Peter bol pracovitý a poriadkumilovný muž. Vyzeral dobre, mal veľmi rád svoju dcéru. A Luda ho podvádzať. Nie s jedným mužom, s viacerými. Ponižovala Petra, no on akoby to nevidel. Choval sa priam vzorne, bol voči nej galantný a pomáhal jej aj v domácnosti. Ale nakoniec, čo s tým mohla Kristína urobiť? Zdalo sa, že im to vyhovuje.

Tieto dve rodiny trávili spolu dosť času. Spoznávali sa a vychádzali si v ústrety. Skôr Petrova rodina Martinovej, lebo tá bola na tom horšie. Luda chodievala za Kristínou skoro denne, čo nebolo vždy vhodné. Kristína mala dosť povinností, musela sa učiť s Jurajom hneď po príchode z práce. Martin zatiaľ robil ostatné. Chystali spolu večeru, veci pre deti, obstarávali nákupy, aby večer mohli ísť do ďalšieho zamestnania, a práca doma sa im nahromadila. Bolo to náročné, ale šlo to. Muselo to ísť. No Luda naozaj občas prišla nevhod a zdalo sa, že chodí čoraz na dlhšie. Kristína častejšie musela odložiť prácu, ktorú mala na pláne, a venovať sa jej. Vadilo jej to, ale nemala odvahu niečo proti tomu robiť.

Martin ju čakal pri škole, ako vždy. Lenka jej utekala oproti a zvestovala: „Ocko mi kúpil šľahačku s jahodami!“

„Ty moja maškrtnica!“ zasmiala sa Kristína a pohladila malú. Pozrela na Martina, ten ju pobozkal na privítanie, chytili sa za ruky a kráčali spolu domov.

„Aký je to muž?“ rozmýšľala Kristína. Každý deň chodil s Lenkou do cukrárne pred tým, ako ju spolu čakali pred budovou. Lenka bola slabučká, nechutilo jej jesť, ale mala veľmi rada šľahačku s jahodami. Martin jej ju doprial každý deň. A mali tak málo peňazí. Stisla Martinovi ruku, on pozrel na ňu a ona potichu povedala: „Som rada, že ťa mám.“

Objal ju okolo ramien a povedal: „Ale ja ťa opustím.“

Pozrela na neho rozšírenými očami: „Čo??“ vyhrkla.

„Odchádzam na liečenie,“ usmial sa

„To bolo kruté. Kedy?“

„O týždeň, veď sme na to čakali.“

„Ja viem. Dúfam, že ti to pomôže.“

„Ale na tú krčmu sa budeš musieť vykašľať.“

„Ešte neviem, uvidím, ako to budem zvládať.“

„Bude toho na teba veľa.“

„Veď nie som z kvetu makového,“ usmiala sa.

„Uvidíš,“ dodal.

Deň pred Martinovým odchodom si urobili malú rozlúčkovú slávnosť. Prišla Martinova i Kristínina matka. Navečerali sa spolu, poroz-

právali sa a zaželali Martinovi príjemný pobyt. Obidve ponúkli Kristíne pomoc, ak ju bude potrebovať.

Keď odišli a deti zaspali, Martin otvoril fľašu vína. Obidvaja nepili alkohol, ale tentokrát im víno chutilo. Keď si pripili na skorý návrat, niekto zazvonil. Prišla Ľuda aj s nejakým mužom. Ten muž bol cudzinec. Kristína s Martinom prekvapene pozreli na seba, no Ľuda už ťahala muža dnu s tým, že u nich v práci pracuje a že ho zobrala so sebou, veď sú predsa dobrí priatelia. Už bola v obývačke a vyťahovala dva ďalšie poháre pre seba a toho cudzinca. Keď odchádzali, bolo už veľmi neskoro a čakala ich ešte zmena v krčme. Boli unavení, veď až dve hodiny po polnoci sa vrátili domov.

Martin odišiel do Lipovej v Čechách a Kristína začala pociťovať, ako jej chýba. Naozaj jej veľmi pomáhal, a teraz bola na všetko sama. Ľuda prišla každý večer, ale nie sama. Pravidelne s ňou prichádzal aj ten muž, ktorého priviedla večer pred Martinovým odchodom. Chovala sa ako doma, smiala sa, túlila sa k tomu cudzincovi a odchádzali často až po desiatej večer. Kristíne sa hromadila práca doma a upratovanie jej samej trvalo oveľa dlhšie, ako keď to robila spoločne s Martinom. Lenku musela ráno vodiť do škôlky, lebo ju nemala komu zveriť. Bola unavená, málo spala. Nedodržiavala zabehnutý spôsob, lebo Ľuda so svojím priateľom prichádzala často už pred večerom. Kristína bola nešťastná a dostávala sa do začarovaného kruhu. Raz, keď videla, že sa Ľuda nepoberá a už bol najvyšší čas, povedala:

„Naozaj už musím ísť. Keď chodím upratovať neskôr, málo spávam a som veľmi unavená.“

„Kľudne choď. Aspoň ti dohliadneme na decká.“ Kristína prekvapená a urazená sa otočila a odišla upratovať krčmu. Po ceste nadávala a rozmýšľala, ako toto vyriešiť. Na druhý deň, keď prišla pre Lenku do škôlky, malá jej hovorí:

„Mami, prečo ste sa s tetou vyzliekali a smiali ste sa, až som sa zobudila?“ Kristína zmeravela. Mozog jej začal pracovať na plné obrátky. Pochopila, čo sa dialo v jej byte.

„Teta Ľuda bola celkom vyzlečená, keď išla okolo našej izby do kúpeľne.“

„Skúšali sme si nejaké moje šaty. Asi sme to prehnali s tým hlu-

kom. Už sa to nestane,“ povedala Kristína a už vedela, čo urobí. Keď išla Luda z práce, Kristína ju čakala a povedala jej, čo sa dozvedela od dcéry. Luda sa urazila a už viac neprišla.

Martin sa vrátil domov. Každému priniesol nejaký darček. Ba i Lude akúsi vkusnú toaletnú súpravu mydiel.

„Som rada, že si už doma. Ani si nevieš predstaviť ako.“

„Aj ja som rád. Chýbali ste mi. Pozri, čo som ti priniesol!“ Vytiahol pekný sveter pre svoju ženu. Mal radosť, že sa Kristíne páčil.

„Máš dobrý vkus. Je naozaj dobrý! Ďakujem ti.“ Juraj sa tešil z Rubikovej kocky, ktorá sa len ťažko dala zohnať. No darček pre Lenku Kristíne vyrazil dych.

„Musíme jej dať prepichnúť ušká.“ Vytiahol malú krabičku, v ktorej sa jagali maličké zlaté náušničky.

„Boli tam so mnou pacientky, ktoré mali veľa skúseností s deťmi. Hovoril som im, že naša dcéra je alergička a má oslabenú imunitu. Jedna staršia pani mi povedala, že také deti by mali nosiť niečo zo zlata. Síce tomu neverím, ale čo keď? Čo keď jej to pomôže? A keď jej to nepomôže, určite jej pristanú. Veď je taká roztomilá a krásna. Že, ty moja princezná?“ Vzal ju na ruky a vystískal ju. Obaja sa tešili, že sú zase spolu.

„Ale kde si vzal peniaze? Veď si mal málo, nechápem.“

„Mama mi dala, aby som si v kúpeľoch prilepšil. Ale ja mám radosť, že som ich použil na toto.“ Kristína objala manžela so slzami v očiach: „Si milý. Nikdy to neoľutuješ.“

„Aspoň jej po mne niečo zostane, keď tu nebudem,“ zamyslene odpovedal Martin. Prekvapene naňho pozrela, no to už deti so svojimi nárokmi pretrhali jej myšlienky a prinútili ju vrátiť sa do reality.

Pre zmenu odišla na liečenie Lenka. Kristína ju tam odviedla, lebo Martin nemohol cestovať. Jeho zažívacie problémy sa zhoršili. Dni plynuli a Lenka sa mala o týždeň vrátiť domov. To ale ešte Kristína nevedela dátum prepustenia. Prišiel Adam:

„Priniesol som ti správu z kúpeľov.“ Kristína prekvapená, zobrala podávanú obálku, kde bol ako adresát uvedený Adam. Vyplývalo to z dokladov, ktoré sa v liečebni vyplňovali a kde figurovalo jeho meno v kolónke „otec“.

„Otvoril som to. Ak chceš, môžeme ísť po ňu spolu. Je to ďaleko a nemusela by si cestovať rýchlikom.“ Pozrel na Kristínu láskyplne a s obdivom. Vyzerala dobre, ako vždy, a jemu zrazu prišlo ľúto, že ju stratil. Pozrel bokom do izby a videl ako sa Martin učí s Jurajom. No Juraj sa nesústredil. Pozeral na Adama a cítil v sebe zmätok. Nešiel za ním, veď ho tak dávno nevidel. Už na neho skoro zabudol.

„Nerob si starosti, zvládneme to.“

„Keby si si to rozmyslela, daj mi vedieť.“

„To nebude nutné,“ odpovedala. Zatvorila za ním dvere a ešte raz si prečítala obsah listu. Vymenila si s Martinom akýsi dlhší pohľad a vystriedala ho pri Jurajovi.

Lenke liečenie veľmi prospelo. Trošku pribrala, bola opálená a očividne sa lepšie cítila. No horšie to bolo s Martinom. Opuchali mu nohy, bol slabý. Často zvracal a mával úporné hnačky. Kristínu to trápilo. Chodili po lekároch, no liečba nebola účinná. Martin upadal, bol slabý a nervózny. Niekedy mu nič nebolo dosť po vôli, všetko ofrffal, občas skríkol i na deti. Ich matka sa ho snažila pochopiť, no bolo to stále ťažšie. Musela prestať s upratovaním v krčme, lebo na to nestačila. Martin jej nemohol pomáhať. Nohy ho tak boleli, že ledva chodil. Rany na nich sa mu zväčšili a bolesť ho trápila vo dne i v noci. Kristína mu denne pripravovala kúpeľ a rany mu ošetrovala rôznymi masťami. No zlepšenie bolo minimálne, skoro žiadne.

(2)

Atmosféra v byte začala byť iná. Deti už netrávili s nimi toľko času, často chodievali samé pred dom. Cítili, že sa niečo deje. Martin sa zmenil. Bol uzavretý, často nehnevaný.

„Čo tu sedíš? Čo nejdeš von? Poradím si sám aj bez teba!“ No Kristína zostávala doma. Vyšívala, pletla a čítala. Martin skoro nevychádzal z bytu a ona ho nechcela nechávať samého.

Lúda znovu začala chodiť k nim, sama a nie tak často. Kristíne to

dobre padlo. Trochu sa spolu zasmiali, ona sa rozptýlila a Lenka sa s nimi aspoň občas niekam dostala. Juraj bol už väčší, vystačil si s kamarátmi.

Kristína trávila večery pri knihách. Zdravotnícku školu síce nedoštudovala, ale mala k tejto oblasti hlboký vzťah. Možno preto, že ako dieťa a dospievajúce dievča často ležala v nemocnici. Liečila sa na vleklú chorobu obličiek. Všímal sa jej prácu lekárov a sestier a vedela, že toto ju zaujíma natoľko, že by chcela v zdravotníctve pracovať. Chcela byť lekárka, no nestalo sa. Napriek tomu si v mestskej knižnici požičiavala odborné medicínske knihy, ktoré ju zaujímali. Nerozumela všetkému, to ani zďaleka, no hltala všetko, čo sa jej podarilo pochopiť. Martin ju obdivoval a navrhol jej, aby dokončila strednú školu a potom sa uvidí. On by sa postaral o deti počas jej neprítomnosti. Kristíne už predtým párkrát navrhli, či by si neurobila maturitu, no zatiaľ to nešlo. Ale takto to pôjde. Tešila sa, znovu sa jej vrátil niekdajší elán. Vybavila si, čo bolo treba a prijali ju. Od septembra 1981 mala začať. No vo svojej doterajšej práci v kuchyni nepoľavovala. Bola obľúbená a svojím prístupom k práci si vybojovala určité pozície. Aj to ju uspokojovalo.

Len Martin ju trápil. Nechcel ísť do nemocnice, aj keď videl, že už chorobu nezvláda. Bol zlý a veľmi nervózny. Často sa nahneval na Kristínu a bol agresívny. Raz pri večeri, keď sedeli za stolom, povedala, že jej akosi nechutí a vstala od stola. V tej chvíli jej okolo hlavy preletel tanier so zvyškom Martinovej večere.

„Keď nechceš ty, nemusíš to znusovať aj mne.“ Deti sa triasli od strachu a Kristína si ani neuvedomovala, čo sa vlastne stalo. Odviedla deti, Juraj sa postaral o Lenku a ona sa vrátila do kuchyne odpratať črepy a zvyšky jedla z podlahy. Po tvári jej stekali slzy, nevedela čo má povedať. Nepovedala nič.

Ráno ako vždy, nachystala všetkým na stôl raňajky, vychystala sa do práce, zobudila deti, natiahla do injekčnej striekačky štyridsaťštyri jednotiek inzulínu a išla zobudiť Martina. Deti sa nejedli a obliekli. Juraj sestričku do škôlky vodil už sám. Nebolo to ďaleko.

„Pichnem ti inzulín,“ ticho prehovorila a pomykala Martina za ramenom. Nič.